
Legenda Cepl

Legenda Cepl

LIDOVÉ NOVINY

28.11.2009, rubrika: Orientace, strana: 21, autor: TOMÁŠ NĚMEČEK

Život a dílo vinohradského profesora, který Čechy naučil, že ústava není kus papíru

Nezůstala po něm velká kniha.

Nepovedlo se mu proměnit právní vzdělávání. A přesto Vojtěch Cepl, poslední z generace velkých polistopadových soudců, uspěl.

Píše se 23. říjen 1992. V karlovarské vládní vile na třídě Petra Velikého právě expertní komise po utajené pětidenní práci dopsala českou ústavu a teď čelí oponentům. Mezi nimi přijel i letitý profesor pražské katedry ústavního práva, kterému se návrh ani trochu nelíbí. „V tu chvíli se postavil Vojtěch Cepl a - cituji - opáčil: Vám, stalinistickým ještěrům, chci říct, že se ústavnímu právu věnuji již tři měsíce, a vůbec s vámi nesouhlasím!“ vzpomíná tehdejší vicepremiér Jan Kalvoda. Těžko by se hledal „ceplovštější“ výrok: tak sebevědomý a zároveň sebeironický. Muž, který přesně před týdnem zemřel, se stal legendou trochu paradoxně. Navzdory tradovanému mýtu ústavu nepsal, byl spíš jejím „dědečkem“ než „otcem“, formulace nechával na mladších členech týmu - ale právem ho počítají mezi hlavní autory.

Na Ústavním soudu za sebou nezanechal mnoho velkých nálezů - a přesto se stal nejznámější tváří soudu.

Jeho kritici o dvě generace mladší se ošklibají, že poslední léta kázal na zhruba pět stále stejných témat - a přesto ho anketa expertů zařadila mezi deset intelektuálně nejvlivnějších právníků.

Vojtěch Cepl byl poslední ze „čtyř mušketýrů“ prvního Ústavního soudu. Možná ne D'Artagnan ani Athos, to byli spíš aristokratický Vladimír Klokočka, masarykovec a znalec řecké filozofie Vladimír Čermák nebo sveřepý katolík a bojovník za restituce Antonín Procházka.

Ceplovi se však povedlo něco jiného. Díky němu mnozí zažili, že právo a soudnictví se dá rozumět. Dokázal to, o čem kázal poslední léta do médií: dostal povědomí o ústavě a morálce do „hlav a srdcí“.

Pevná, jako když troubí lesní rohy Mezi tvůrci české ústavy nebyl shodou okolností ani jeden ústavní právník. Zato mezi nimi měli silné slovo pražští intelektuálové z dnes už zaniklé strany ODA, milovníci Ameriky a její stručné ústavy. Nikoli náhodou proto vyslali do ústavodárné komise právě Cepla. Na rozdíl od nich skutečně v Americe byl (v dozvuku pražského jara stihl studijní pobyt v Michiganu) a už předtím upoutal pozornost ODA svou zapálenou obhajobou smluvní svobody v občanském právu. Zdánlivě nudné reformě paragrafů dodal smysl a étos.

V Karlových Varech přišla v říjnu 1992, při psaní ústavy, jeho velká chvíle. „Po pondělní snídani jsme sedli k hromádám podkladů a začali psát. Bylo nás asi sedm a já jsem zjistil, že jsem mezi těmi lidmi nejstarší a většinu z nich jsem učil na právnické fakultě. Tak jsme to rozdělili na kapitoly a každý dostal jednu,“ líčil Cepl o dvanáct let později v časopise Týden. Jiní pamětníci - například tehdejší předseda ústavněprávního výboru Miloslav Výborný, dnes ústavní soudce - upřesňují: „Sám Vojtěch nenapsal ani písmenko. Ale chodil od skupinky ke skupince a říkal nápady, které se uhnízdovaly.“ V ODA Ceplovi vymysleli přezdívku „dědeček ústavy“. Tedy ten, který ji přímo nezpłodil - ale byl u zrodu.

Hlavní kus odpracoval Pavel Zářecký, dnes ministr pro legislativu. Mladý tajemník komise Cyril Svoboda napsal spolu s děkanem pražských práv Dušanem Hendrychem třeba pasáže o volbě prezidenta nebo o rozpouštění sněmovny. Další a další přepisování se táhlo dlouho do noci, jiný z autorů - dnešní advokát Miroslav Sylla - testoval pozornost unavených kolegů tím, že do článku 53 vepsal citát z hry cimrmanovské společnosti: A nejhorší ze všeho jsou trpaslíci. Ty potvory vám vlezou všude. „Všiml si toho jediný Zářecký,“ líčí Cyril Svoboda. Do pátku bylo konečně znění hotovo.

„Zásluha Vojtěcha Cepla je v tom, že chtěl ústavu minimalistickou a jednoduchou. Nedovolil z ní udělat detailní lékový předpis,“ říká Jan Kalvoda. „V roce 1992 zaznívaly návrhy, kam všude vepsat přesné lhůty. Cepl je odrážel poukazem

na to, že zákon nemůže předvídat všechno. Spoléhal na politickou kulturu, která se léty vytvoří, a bude mít pravidla pevná, jako když troubí lesní rohy.“

Nutno podotknout, že profesor tohoto rozhodnutí nezalitoval ani za éry prezidenta Klause, kdy chybějící lhůty a prázdná místa způsobovaly nepříjemné tahanice.

Vraž do zákona kopu vajec Vojtěch Cepl později mnohokrát říkal, že jednoduchý návrh poničily „zájmy a zájmičky“. Bylo to mírně přehnané, vždyť expertní tým vycházel z průběžných dohod poslanecké komise a jejích rámcových návrhů (například že parlament má být dvoukomorový a prezidentovy pravomoci zhruba jako za první republiky). Své připomínky psal i Václav Havel - tehdy soukromá osoba, ale očekávaný příští prezident - se svým poradcem Vladimírem Klokočkou. O některých institucích však skutečně rozhodly tehdejší momentální zájmy. „Václav Klaus mi ještě po deseti letech říkal: To vy, Bendové, jste zavinili, že vznikl Senát. Odpovídal jsem: To vy jste dal ODS pokyn, aby byl prezident slabý - a jinak než přenosem části pravomocí na Senát to nešlo,“ vysvětluje Marek Benda, tehdy delegát malé křesťanské strany KDS. Jan Kalvoda dává k lepšímu jiný příběh. Václav Klaus si na jednání vlády 4. listopadu čte návrhy a nahlas přemýšlí: „Prezident jmenuje profesory vysokých škol... To chceme, aby jmenoval profesory?“ Loajální ministr zdravotnictví snaživě odpovídá: „Ne, to samozřejmě nechceme, pane premiére.“ Jenže nepochopil, že Klausovým cílem je snížit Havla na ceremoniáře: „Ale chceme! Právě to chceme!“

Anebo: do karlovarské vily na oponenturu dorazili i dva respektovaní muži, předseda federálního soudu Otakar Motejl a jeho protějšek z republikového soudu Antonín Mokrý. V dilematu, či instituce zanikne a kdo zůstane šéfem, raději experti vyhověli oběma. Tak vznikla komplikovaná čtyřstupňová soustava zahrnující Vrchní soud (s Mokrým) a Nejvyšší (s Motejlem).

„Víte, proč má sněmovna 200 poslanců?“ říkal Vojtěch Cepl před deseti lety v rozhovoru pro Respekt. „Václav Havel jich navrhoval 150, naše skupina také, jenže v České národní radě jich tehdy sedělo 200, tak přece si nevypustí rybník. ... Také jsme málem měli v preambuli ‚my, národ český‘ a ústavně předepsaný státní jazyk, jak to chtěl jeden ministr. To je legislativa na způsob Magdaleny Dobromily Rettigové -vraž do toho kopu vajec!“ Poslanecká skupina si pak vzala návrh ústavy počátkem prosince na týdenní zasedání do Lán. Tam se definitivně prosadila široká imunita, právo i jen jediného poslance navrhnout změny zákonů, ale také existence Nejvyššího správního soudu („kolegyně Anna Röschová to nadhodila - a už tam byl,“ říká Výborný).

Vznosnou preambuli napsal Václav Havel, jiný dramatik a chartista Milan Uhde -tehdy předseda sněmovny - mu ji zredigoval a zkrátil. Před schvalováním ústavy 16. prosince 1992 zavazuje Miloslav Výborný na kousku papíru koaliční strany, že jakékoli změny schválí jen všechny společně.

Pokračování na straně 22

Dokončení ze strany 21

Proto prochází jen jeden významný návrh: nezávislý poslanec Pavel Hirš oprášil ten den ráno nápad - o němž mluvili Havel či Cepl - na později veledůležitě ústavní pravidlo, aby se do sněmovny volilo poměrným a do Senátu většinovým systémem.

Až nepochopitelně malou pozornost budilo zakotvení Ústavního soudu. Zato muž, který byl u toho, znalec amerického Supreme Court Vojtěch Cepl od počátku tušil, jak silná instituce se tady zrodila.

„Hnusí se mu pomlouvat přátele“ Prezidentská kancelář oslovila v roce 1993 při hledání ústavních soudců všechny fakulty a Akademie věd. Sešla se asi čtyřicítka jmen, Cepla navrhla - podle vzpomínky Brigity Chrástilové, tehdejší ředitelky hradního právního odboru - pražská fakulta a měl samozřejmě podporu ODA. „Dnes už se to může říct: hlavní jména byla předjednaná. ODS chtěla Zdeňka Kesslera, my Antonína Procházku, prezident Vladimíra Klokočku... Proto prošly nominace hladce,“ říká Marek Benda. Dodává, že Havlův nástupce Klaus „bohužel nikdy neuznal záhodno se takto o kandidátech bavit“.

Vojtěch Cepl udělal dojem i na názorové odpůrce. „Dám mu svůj hlas. Pouze profesor Cepl našel odvahu říci, že bude korigovat naše chyby, že pojímá Ústavní soud jako lux,“ prohlásil v plénu poslanec Jiří Vyvadil (dnešní poradce předsedy ČSSD). Jenže pak přišel zálužný útok.

Poslanec Jaroslav Vlček, milovník špionážních afér a temně záhadná postava tehdejší politiky, Vojtěcha Cepla fakticky obvinil z kontaktů se Státní bezpečností. Vyložil zmatený příběh, jak se v létě 1984 potkali na rekreaci v krkonošském hotelu Krakonoš, kam přijel i Cepl a jeho kamarád ze studií Zdeněk Masopust. Vlček měl prý dojem, že ho sledují. A je fakt, že Masopust byl - na rozdíl od Cepla - skutečně agentem StB s krycím jménem Právník.

ODA ale byla připravena. Na její žádost přijel do sněmovny ministr vnitra Ruml a četl ze svazku č. 649 574, jež Státní bezpečnost na Cepla založila. V listopadu 1971 se ho snažila zverbovat, aby donášel na své přátele, chartisty Petra Pitharta a Ivana Klímu. „Snaží se dokazovat svoji nevhodnost, trpí prý neurastenickými obtížemi... Hnusí se mu prý pomlouvat své přátele,“ napsal strážmistr Vyšata a v dubnu pokus ukončil. V roce 1976 profesora ještě kontaktoval podporučík Jan Ritter - pod záminkou, že prověřuje kontakty studentů pražských práv s cizinci. I z policejné těžkopádného zápisu StB prosvítá ceplovsky ironická formulace: „Myslí si, že se najde dost jiných i u nich na fakultě, kteří by nám mohli vyjít vstříc.“ Věta vzbudila smích v sále, kandidát pak už prošel hladce.

Bylo možné slušně přežít?

Vojtěch Cepl na druhý pokus StB vzpomínal nerad; tajná policie ho chtěla obvinít ze znásilnění studentky. „Bylo to hnusné, temné, nemohl jsem spát, třásl se, takhle jsem skončit nechtěl,“ řekl autorovi tohoto textu pro chystaný životopis. „Při výslechu jsem se zeptal, kdy a kde to bylo. Prý že osmého dubna v hotelu Olympik v Libni. Vytáhl jsem diář a ulevilo se mi: Tak ten večer jsem měl vzdělávací přednášku pro penzisty, pánové, mám 400 svědků. Neřekli nic - nic! - a poslali mě domů.“

Profesorova minulost leckomu vrtala hlavou: jak mohl nestraník přežít normalizaci na fakultě? Je však fakt, že takoví byli mezi pedagogy nejméně tři. A čistky se soustředily hlavně na mladé reformní komunisty Petra Pitharta nebo Pavla Rychetského, nikoli na Cepla, který pražské jaro prožil na stáži v Oxfordu a Michiganu.

Ceplův celoživotní protichůdce Zdeněk Jičínský, který opsal oblouk od předního komunistického legislativce po levicového chartistu, ho později v Rudém právu (v září 1993) zkritizoval, že normalizaci přečkal díky přikrčení a úlitbám, jako byly přednášky o občanském právu pro SNB. Tehdejší studenti Jan Kalvoda či Cyril Svoboda ale vnímali Cepla ve fakultní šedi jako zjevení - živého, zábavného nekomunistu. „Seminář o dědění bytů začínal dvěma doporučeními, jak prokázat, že jste s babičkou sdíleli společnou domácnost: Za prvé rozbijte výtah, za druhé sami sobě pošlete balíky. Domovnice a poštačka vám už pak dosvědčí, že tam bydlíte...“ popisuje Cyril Svoboda.

Mezi studenty se tradovalo, že režim si na Cepla netroufne, protože byl zetěm světoznámého výtvarníka Jiřího Trnky. Spíš než zesnulý tchán ale nad Ceplem držel ochrannou ruku jeho bývalý učitel a později normalizační rektor Karlovy univerzity Zdeněk Češka. To on mu doporučil, ať se stáhne a věnuje nájemnímu a dědickému právu. „Ještě před listopadem 1989 jsem pak podal návrh na jmenování Vojtěcha Cepla docentem a bez jakýchkoli problémů prošel vedením univerzity,“ říká dnes osmdesátiletý advokát Češka.

Reaganovský půvab „Vojtěch Cepl jako ústavní soudce nevydal ohromující množství nálezů. ... Podobně jako prezident Ronald Reagan si tímto způsobem patrně uchovával čas věnovat se jen nejdůležitějším otázkám,“ napsal o něm něžně v Lidových novinách soudce Hynek Baňouch, na čas Ceplův asistent.

Každý z významných soudců první generace je spojen s některým známým nálezem, kde dělal zpravodaje. U Vladimíra Klokočky to byl památný nález č. 1, potvrzující zákon o protiprávnosti komunistického režimu. U Vladimíra Čermáka Benešovy dekrety, později zrušení volebního zákona z dílny Klausovy ODS a Zemanovy ČSSD. U Antonína Procházky restituce. U Pavla Varvařovského zásadní zásah do správního práva. U Vladimíra Ševčíka vrácení Lidového domu do rukou ČSSD... Někteří byli neuvěřitelně pracovití. „Vladimír Čermák četl každý svůj spis, přestože na to měl asistenty. Osobně zatelefonoval neznámému soudci z Ostravy, aby mu pochválil výborný rozsudek, jaký není třeba rušit,“ popisuje tehdejší asistent Vojtěch Šimíček, nyní člen Nejvyššího správního soudu.

Vojtěch Cepl měl ve srovnání s nimi pověst především okouzujícího diskutéra, který jen málokdy cítí potřebu dát své názory na papír: za celých deset let napsal jen dvě menšinová stanoviska (nejméně ze všech soudců v historii). O jeho slovní pohotovosti se na Ústavním soudu tradují legendy. Například: ve skrovných, stísněných počátcích soudu si nově příchozí Pavel Varvařovský prohlíží Ceplovu velkou kancelář a posteskuje si, že dostal malý kamrlík. Odpověď: „Pane doktore, vy se styďte za svou bídu, ne já za svůj blahobyť!“ Až rok před koncem mandátu se ukáže, na jaký nález si profesor „reaganovsky“ šetřil síly: podílel se - i jako zpravodaj - na zrušení protiústavní regulace nájmu.

Co je nejdůležitější Jan Kysela, jeden z největších expertů na ústavní právo v generaci třicátníků, napsal na odborný blog Jiné právo zajímavý postřeh: ještě důležitější byl Vojtěch Cepl v roli „emeritního ústavního soudce“.

Zbavil se kazajky oficiální funkce a stal se populárním komentátorem právních otázek. „Získal si náklonnost spousty lidí, kteří ho nepotkali a znali jen z rádia a televize. Ti, co ho pamatují, na něj nezapomenou,“ shrnuje Eliška Wagnerová, místopředsedkyně Ústavního soudu.

V médiích kázal o významu nepsaných etických pravidel; o tom, že vláda řádu je důležitější než vláda většiny; byl neobvyklou kombinací amerikanofila a pravicového eurofederalisty. A posílal talenty na Západ. „Přitom měl celoživotní nechuť k autoritám, nikdo pro něj nebyl nedotknutelný vzor na piedestalu,“ říká Eliška Wagnerová. I díky téhle vlastnosti s pobaveným úsměvem pozoroval, jak ho po návratu ze západních škol přerůstají třicátníci, jimž se dostalo lepšího vzdělání než jemu.

Po Vojtěchu Ceplovi nezůstala velká kniha, ale jeho „škola“: skupina novinářů, které zajímalo právo, a skupina právníků, kteří se nebáli mluvit do médií. Koneckonců, není to sen každého rodiče a učitele?

Psaní ústavy trvalo do noci. Jeden z autorů otestoval únavu kolegů a do článku 53 vpašoval cimrmanovský citát: A ze všeho nejhorší jsou trpaslíci. Seminář o dědění bytů začínal doporučeními, jak prokázat, že jste s babičkou sdíleli společnou domácnost: Za prvé rozbijte výtah, za druhé sami sobě pošlete balíky. Domovnice i poštačka vám pak dosvědčí, že tam bydlíte.

Nový ústavní soudce Pavel Varvařovský si prohlíží Ceplovu velkou kancelář a posteskuje si, že on dostal malý kamrlík. Odpověď je břitká: „Pane doktore, vy se styďte za svou bídu, ne já za svůj blahobyť!“